

Terminologia zoonomastyczna – chaos czy ład?¹

Keywords: zoonomastical terminology, zoonomastic, zoonyms, Proper Names of animals, onymical system, zoonymical microsystem, Slavic languages

Słowa kluczowe: terminologia zoonomastyczna, zoonomastyka, zoonimia, nazwy własne zwierząt, system onimiczny, mikrosystem zoonimiczny, języki słowiańskie

Abstract

This article focuses on the issue of Slavic onomastic (especially Slavic zoonomastic and zoonyms). The main subjects of article are the place of zoonyms in onymical language system and terminology of zoonomastic and zoonyms in Slavic languages with particular focus on West- and South Slavic languages. Furthermore, article discusses tendencies which can be observed in contemporary zoonomastical terminology.

Niniejszy artykuł poświęcony został zagadnieniom z zakresu onomastyki słowiańskiej, a bardziej szczegółowo zoonomastyki i zoonimii. Głównymi tematami artykułu są: miejsce zoonimii w systemie onimicznym języka oraz terminologia zoonomastyczna i zoonimiczna w językach słowiańskich ze szczególnym uwzględnieniem języków zachodnio- i południowosłowiańskich. Ponadto w artykule omówiono tendencje, które można zaobserwować we współczesnej terminologii zoonomastycznej.

Onimiczna płaszczyzna języka była i wciąż jest przedmiotem wnikliwych badań, w swej treści ukierunkowanych na trzy jej plany wraz z reprezentującymi je kategoriami onimicznymi. Podczas analizy tych kategorii nazw własnych, stanowiących komponenty bionimicznego, geonimicznego czy też chrematonimicznego planu języka, napotyka-my na wiele niejasności, nie tylko w zakresie statusu tych jednostek,

¹ Artykuł ten stanowi fragment rozprawy doktorskiej poświęconej zagadnieniu nazewnictwa zwierząt domowych w wybranych językach słowiańskich.

metody ich analizy, ale również na płaszczyźnie terminologicznej, która, wydaje się, winna być usystematyzowana.

Problemy terminologiczne towarzyszą zarówno kategoriom onimicznym ugruntowanym w tradycji badawczej, mam tu na myśli antroponimie oraz toponimie, jak i tym młodszy, zwłaszcza elementom sfery chrematonimicznej i zoonimicznej.

Przedmiotem rozważań podjętym w niniejszym artykule są dwa podstawowe aspekty: pozycja zoonimii w onimicznym systemie języka oraz terminologia z zakresu zoonimii i zoonomastyki, rozumianych kolejno jako zbiór nazw własnych zwierząt oraz jedna z najmłodszych dyscyplin onomastycznych, nad którą badania *stricte* naukowe na gruncie polskim w początkach drugiej połowy XX wieku zainicjował Hubert Górniewicz, jej przegląd w językach słowiańskich, z naciskiem na języki zachodnio- i południowosłowiańskie.

Pojęcie *systemowość* w onomastyce stosowane jest przede wszystkim w odniesieniu do płaszczyzny antroponimicznej i toponimicznej – sfer onimicznych ugruntowanych w tradycji badań lingwistycznych i udokumentowanych bogatym zbiorem prac, ukazującym złożoność wspomnianych systemów zarówno w aspekcie wewnątrzonimicznym, jak i w ujęciu kontekstowym.

Zoonomastyka w porównaniu z antropono- i toponomastyką wypracowała najskromniejszy dorobek naukowy. Jeśli jednak weźmie się pod uwagę dotychczasowy stan badań, wydzielenie tematycznych kręgów zoonimii, podjęte próby klasyfikacji semantycznych i formalnych, wielość motywacji nazwotwórczych, rozpatrywanie zagadnienia zoonimii w perspektywie diachro- i synchronicznej oraz ostatnimi czasy w aspekcie socjolingwistycznym, a przede wszystkim powiązania zoonimii z antroponimią (zob. np. Taszycki 1924), to widoczne stają się cechy systemowości tego zbioru nazewniczego (choć w mniejszym stopniu niż w innych, wspomnianych wyżej, kategoriach onimicznych).

Tematykę systemowości w proprialnej sferze języka podejmował m.in. Robert Mrózek (zob. np. Mrózek 1996), dając, z nieznacznymi zastrzeżeniami, odpowiedź twierdzącą – możemy mówić o systemie

zoonimicznym. Jednak, ze względu na krótką tradycję zoonomastyki w badaniach onomastycznych oraz mniejsze zainteresowanie onomastów tym zbiorem nazw własnych, najbardziej właściwe wydaje się użycie terminu *mikrosystem zoonimiczny*, o którym również w jednej ze swoich prac wspomina Jelena Janković (Јанковић 2010, s. 260–273).

Zasadniczym problemem, który nie dotyczy jedynie młodych dyscyplin onomastyki, ale również odnosi się do dyscyplin mających ugruntowaną pozycję w tradycji badań językoznawczych, jest nieusystematyzowana terminologia². Nie będzie błędem stwierdzenie, iż wciąż brak jest kompletnego kompendium wiedzy o charakterze leksykograficznym, przedstawiającego usystematyzowaną terminologię onomastyczną w językach słowiańskich. Należy jednak wspomnieć, iż tego typu próby były podejmowane, a pracą, która przede wszystkim zasługuje na uwagę, jest *Osnoven sistem i terminologija na slovenskata onomastika* (1983). Próba całościowego kompendium wiedzy z zakresu onomastyki słowiańskiej, w którym uwaga została poświęcona również używanej terminologii onomastycznej, jest publikacja encyklopedyczna *Słowiańska onomastyka. Encyklopedia* (2002, 2003). Pomimo wielu cennych informacji, które przekazują czytelnikowi powyższe źródła, w dalszym ciągu w literaturze przedmiotu istnieje potrzeba systematyzacji poszczególnych kategorii onimicznych.

W jednym ze swoich artykułów Milan Harvalík wspomina:

Hlavní problémy, na něž při konfrontaci jednotlivých onomastických terminologií narážíme, spočívají v užívání několika různých termínů pro tentýž jev či typ jmen, v různé obsahové náplni jednoho a téhož termínu v různých onomastických školách a dále v konkurenci mezinárodních a domácích termínů (Harvalík 2003, s. 43; por. np. Šrámek 2003, s. 31–42 etc.).

² W związku z tym, iż zajmuję się analizą zagadnienia zoonimii w językach słowiańskich, skupię się wyłącznie na stanie terminologii w tychże językach. Nie znaczy to jednak, iż w innych obszarach językowych podobny problem nie występuje.

Podczas analizy kategorii onimicznej, jaką stanowią zoonimy, widoczne są trzy tendencje. Z jednej strony jest to proces internacjonalizacji słownictwa – termin *zoonim* pojawia się w większości języków słowiańskich i ogólnie przyjęty jest przez badaczy. Z drugiej strony kształtowanie się leksyki rodzimej – rodzimych synonimów, które już nie brzmią obco bądź niezrozumiale. Oprócz tych dwóch tendencji pojawia się również trzecia – tworzenie terminów charakterystycznych tylko dla danego języka, o czym wspomnę w dalszej części rozważań.

Termin *zoonim* (mam tu na myśli jedynie nomenklaturę słowiańską) interpretowany jest przez badaczy dwojako – jako element propriальной sfery języka – *nazwa własna*, i jako element apelatywnej płaszczyzny języka – *nazwa pospolita*.

Publikacje naukowe w postaci monografii, jak również w formie artykułów potwierdzają, iż nie jest to stan charakterystyczny dla jednego języka bądź określonej grupy językowej, lecz pojawia się w większości języków słowiańskich, w jednych sporadycznie, w innych zaś nagminnie. Bardzo często dzieje się tak w wyniku nieusystematyzowanej terminologii dotyczącej samego statusu jednostek, mieszania leksyki onomastycznej z leksyką – w wypadku interesującego mnie zagadnienia – zoologiczną, zootechniczną. Najmniej tego typu sytuacji spotykamy w polskiej, czeskiej i słowackiej literaturze przedmiotu. Choć już w latach pięćdziesiątych XX wieku H. Górnowicz, a w późniejszym okresie m.in. Stefan Warchoł i Janusz Strutyński (np. Górnowicz 1959, 1988, Strutyński, Warchoł 2004) jasno sprecyzowali swoje stanowisko, iż termin *zoonim* stosowany jest w odniesieniu do nazw własnych zwierząt, a nie do nazw apelatywnych typu: *koń*, *krowa*, *pies*, *kot*, *chomik* itp., zdarzają się prace, choć w swej treści bardzo interesujące, z użyciem „niewłaściwej” nomenklatury w stosunku do omawianego zagadnienia. Na pierwszy rzut oka podejmują one tematykę zoonimii i zoonomastyki, niektóre z nich opatrzone są w tytule kwalifikatorem „zoonimiczny”, jednakże, wbrew pozorom, nie dotyczą tego zagadnienia rozpatrywanego jako komponent onimicznej sfery języka. Publikacje te koncentrują uwagę albo na terminologii

zoologicznej, albo w dużym stopniu są to opracowania z zakresu frazeologii komparatystycznej³. Z odmiennym zastosowaniem terminologii mamy do czynienia także w pracach rosyjskich i południowosłowiańskich (głównie chorwackich i czarnogórskich). Milan Majtán, opisując zagadnienie zoonimii w języku słowackim, wspomina o dyskusji powstałej pomiędzy dialektologami dotyczącej statusu zoonimów:

Dialektológ sa pri terénnom výskume pýta: *Ako sa nazýva krava sivej farby? Ako sa nazýva krava bez rohov?* Dostáva odpovede: *sivka, sivaňa, sivoša, sivuľa; šuta, šutaňa* a pod. Onomastik sa pýta: *Ako sa nazýva (menuje) táto krava?* Dostáva odpovede typu: *Sivka, Sivaňa, Šutaňa* a pod. Dialektológ dostáva odpoveďou typové apelatívne označenie kravy so sivou srsťou, kravy bez rohov a pod., onomastik pomenovanie, meno konkrétnej kravy. V tom spočívajú rozdiely v hodnotení a v interpretácii materiálu získaného dialektologickým a onomastickým výskumom. Je to pochopiteľné, a rozdielne sú aj výsledky: na jednej strane všeobecná a špeciálna nárečová zoologická nomenklatura a terminológia, ľudové, zoologické názvoslovie, na druhej strane zvieracie vlastné mená, zoonymá, zoonymia. Termín zoonymum sa nepoužíva pri apelatívnych označeniach Živočíchov (zvierat), ako sú *krava, kôň, vlk, sokol* a pod. (Majtán 2003, s. 347–348).

W literaturze południowosłowiańskiej istnieją również prace, w których jasno wskazuje się różnicę pomiędzy nazwą własną a nazwą apelatywną, np. u chorwackich lingwistek Dunji Brozović Rončević i Ankicy Čilaš Šimpragi, które przyjmują za stosowne używanie terminu *zoonim* w odniesieniu do propriальной sfery języka, jednocześnie zwracają uwagę na jego użycie w formie apelatywnej w opracowaniach frazeologicznych (zob. Brozović Rončević, Čilaš Šimpraga

³ Można tu wymienić np. słownik Miroslava Hirtza *Rječnik narodnih zooloških naziva* (1956), prace z zakresu frazeologii animalistycznej/ zoonimicznej takie, jak: *O hrvatskim zoonimima: konotativno značenje i frazeologija* Masliny Ljubičić (1994), *Poljski i hrvatski adresativni zoo-afektivi* Nedy Pintarić (1996), *Frazemi s nazivima kukaca u hrvatskim govorima* (2000) Miry Menac Mihalić, kilka prac Ivany Vido-
vić Bolt, np.: *Metaforika zoonima u hrvatskoj frazeologiji* (2007), *Frazeologizmy zoonimicne odnoszące się do człowieka w języku chorwackim i polskim* (2008), jak również inne, np. Ewy Siatkowskiej *Z historii słowiańskich zoonimów. Wybrane zagadnienia* (2011).

2008, s. 38–39), o tym rozróżnieniu wspomina także Nikolaj Kowaczew (Ковачев 1987, s. 207–209), a Mato Pižurica zaznacza:

Наиме, постоји заједничко име које упућује на неку битну, уочљиву и особену одлику, које може, а не мора да се увек поклопи са посебним, властитим именом, или зато што се неке особине не жели узети као мотив за име, или, што је још чешћи случај, осовно динстиктивно обележје, због мноштва јединки са сличним обележјем, не може бити узето као полазно при именовању, јер не удовољава захтевима дистинкције (Пижурица 1971, s. 168; пор. Шћепановић 2002).

Wydaje się, iż najbardziej trafną definicję terminu *zoonimia* sformułował S. Warchoł:

[...] zbiór nazewniczy obejmujący nazwy własne zwierząt (termin genetycznie złożony, pochodzi od greckich wyrazów *dzón* ‘zwierzę’ i *ónoma* ‘imię, nazwa’. [...]) Do *zoonimii* nie można zaliczyć apelatywnych określeń różnego gatunku zwierząt, jak np.: koń, krowa, pies, słoń, tygrys czy gęś, kura, papuga, szczygieł (Strutyński, Warchoł 2004, s. 99; por. Warchoł 1996, s. 159).

Tak rozumianym ogólnym zbiorem nazewniczym obejmującym nazwy własne zwierząt wraz ze sposobami ich tworzenia (zarówno stroną semantyczną, jak i formalną) zajmuje się *zoonomastyka*. Powyższe definicje mogą ulegać treściowym modyfikacjom w zależności od kręgu tematycznego, determinowanego środowiskiem, w którym żyją zwierzęta, oraz regułami rządzącymi procesem nazwotwórczym.

Termin *zoonim*, jak również często używana liczba mnoga *zoonimy*, występuje w prawie wszystkich językach słowiańskich. W języku czeskim spotykamy się z terminem *zoonyma* (*jména zvířat*), w języku słowackim *zoonymá* (*zvieracie mená*), w języku rosyjskim *зоо-нимы* (*клички животных*), w języku ukraińskim *зооніми* (*клички тварин*), w języku białoruskim *заонімі* (*мянушкі жывёл*), w języku bułgarskim *зооними* (*имена на животни*), w języku macedońskim *зооними* (*називи на животни*), w języku serbskim *зооними* (*називи животиња*), w języku chorwackim *zoonimi* (*imena životinja*), w języku słoweńskim *lastna živalska imena*. Wspomnę jeszcze o dwóch terminach pojawiających się w germańskiej literaturze przedmiotu,

a mianowicie terminie *pet names* stosowanym w języku angielskim oraz *die Tiernamen* – używanym w języku niemieckim.

W powyżej przytoczonych przykładach widać przede wszystkim dwa sposoby określania jednostek zoonimicznych: *imię* (zwierzęcia), *nazwa* (zwierzęcia). Rzeczownik *imię* odgórnie narzuca klasyfikację danej jednostki do planu onimicznego, w przypadku użycia rzeczownika *nazwa* bez kwalifikatora informującego o tym, czy jest to nazwa własna, czy apelatywna, może dojść do niejasności terminologicznych.

W krajach słowiańskich można zaobserwować pewne tendencje dążące do systematyzacji terminologii (nie wykluczam, że podobna sytuacja może występować również w innych językach, które nie są przedmiotem artykułu). Jest to np. wprowadzanie internacjonalizmów (termin *zoonim*). Podobnie dzieje się z określeniami stosowanymi w odniesieniu do typów *zoonimii* – *rurozoonimia* – *zoonimia wiejska* i *urbozoonimia* – *zoonimia miejska*. Pojawiają się one w języku bułgarskim, chorwackim, serbskim (zob. Dimitrova-Todorova 2003; Brozović Rončević, Čilaš Šimpraga 2008; Grković 2003; Šimunović 2003). Oprócz wyżej wymienionych terminów spotykamy się również z innymi: *zoonimia narodowa*, *zoonimia współczesna* (zob. Strutyński, Warchoł 2004; Dimitrova-Todorova 2003; Lučik 2003).

Przykładem dążenia do systematyzacji terminologii jest także stosowanie leksyki rodzimej. Odpowiednik terminu *zoonimy* występuje w dwóch wariantach: *imiona zwierząt* oraz *nazwy zwierząt* (np. mk. *називи на животни*, chorw. *imena životinja*, cz. *jména zvířat* etc.) w większości języków słowiańskich.

W niektórych krajach słowiańskich proponowane są nowe określenia, często charakterystyczne dla danego języka. Do tej grupy można zaliczyć pojawiający się w polskiej literaturze przedmiotu termin *imiona zwierząt pokojowych* (Strutyński 1996a, 1996 b) i jego południowosłowiański synonim, używany w Chorwacji i Serbii, *imena kućnih ljubimaca* czy też bułgarski *домашни любимци*.

Ciekawa jest również czeska propozycja terminologiczna *domáci mazlíčci*, której zakres obejmuje wszystkie gatunki zwierząt, zarówno hodowlane, domowe i egzotyczne. Jak pisze Eva Hájková:

Mluvíme o tzv. domácích mazlíčcích, tedy zvířatech, která svým způsobem plní funkci společníka člověku, mnohdy jsou i jeho „komunikačním“ partnerem. Vymezení této skupiny jde evidentně napříč dosud známými a běžně vymezovanými skupinami zvířat – domácí mazlíčci jsou nejčastěji zvířata domácí (pes, kočka), ale i užitková (kůň), cizokrajná, resp. netypická pro naše podnebné pásmo (hadi, pavouci, papoušci), nebo vpravdě cizokrajná, jak je tak tradičně vymezujeme (lev, tygr, puma – mazlíčci jedinců snažících se odlišit od ostatních chovatelů, poukázat na svou výlučnost), dále zvířata považovaná spíše za škůdce člověka, aspoň ve své varietě volně žijících zvířat v přírodě (křeček, potkan, krysa, myš) a jistě bychom mohli specifikovat jednotlivé skupiny zvířat ještě podrobněji a přesněji. (Hájková 2010, s. 172).

Oprócz terminów *zoonim*, *nazwa własna zwierzęcia*, *imię zwierzęcia*, i ich odpowiedników w innych językach słowiańskich, w polskiej oraz wschodniosłowiańskiej literaturze przedmiotu występują jeszcze inne określenia, np.: *zawołanie* termin zaproponowany przez H. Górnowicza (zob. Górnowicz 1959), propozycja Władysława Matlakowskiego *imionisko*, *przezvisko*, *wołanie* (zob. Matlakowski 1899) czy też termin pojawiający się w pracach Sławomiry Tomaszewskiej – *przydomek* (zob. Tomaszewska 1979, 1983). Formy *przezvisko* oraz *przydomek* sugerują powiązanie występujące między *zoonimią* i *antroponimią*. Mimo tego, że zamieszczone przykłady swym zakresem w zasadzie się pokrywają, to charakterystyczne są dla poszczególnych działów *zoonimii*. Jest tak np. w przypadku terminu *zawołanie*, *wołanie*, który przede wszystkim odnosi się do kręgu *zoonimii* ludowej. To określenie raczej nie funkcjonuje w obrębie *zoonimii* miejskiej.

W powyżej prezentowanych propozycjach terminologicznych, oprócz znanego i zdefiniowanego określenia *zoonimia*, pojawiają się również inne *urbozoonimia/zoonimia miejska*, *rurozoonimia/zoonimia wiejska*, *zoonimia ogrodów zoologicznych*, *zoonimia literacka*. Badania prowadzone głównie w ciągu ostatnich 50 lat pozwoliły na wprowadzenie rozróżnienia zbioru nazewniczego obejmującego nazwy zwierząt, determinowanego środowiskiem, w którym żyją zwierzęta, jak również regułami rządzącymi procesem nominacji.

Oczywiście rozróżnienie to nie jest analogiczne we wszystkich krajach słowiańskich.

Podstawowy podział opracowany został przez polskich badaczy. Istnieją dwie propozycje: pierwsza z nich, autorstwa Józefa Bubaka, rozdzielająca zbiór nazewniczy nazw własnych zwierząt na: *zoonimię ludową*, *zoonimię miejską*, *zoonimię zwierząt przebywających w ogrodach zoologicznych i rezerwatach* oraz *zoonimię literacką* (zob. Bubak 2005, s. 329–336), druga zaś to trychotomiczny podział zaproponowany w tomie pokonferencyjnym *Systemy zoonimiczne w językach słowiańskich* (1996) na: *zoonimię ludową*, *zoonimię miejską*, *zoonimię literacką*.

Przegląd propozycji klasyfikacji w innych krajach słowiańskich rozpoczne od Czech.

Naděžda Kvítková w jednej ze swoich prac pisze:

Pro českou situaci se rozdělení na jména městských a venkovských zvířat v současné době tolik nehodí. Násilnou kolektivizací byla u nás přetržena tradice pojmenovávat dobytek vlastními jmény, velkokapacitní kravíny a vepřiny pozměnily vztah mezi člověkem a zvířetem. Dříve dával jména svému dobytku hospodář, za socialismu tu místo něho byli různí vedoucí, zootechnici a vůbec námezdní pracovníci (Kvítková 2010, s. 292).

W czeskiej literaturze przedmiotu spotykamy się również z opracowaniami, nielicznymi, z zakresu *zoonimii* literackiej, tzw. literární *zoonymie*.

W słowackim obszarze językowym nie ma konkretnego podziału, który systematyzowałby tematyczne kręgi *zoonimii*, jednak wspomina się o badaniach zarówno z zakresu *zoonimii* wiejskiej, miejskiej, literackiej, jak i możliwości badania kręgów tematycznych, takich jak: *zoonimia* zwierząt rodowodowych, rasowych, zwierząt ogrodów zoologicznych (zob. np.: Majtán 2003, s. 347; Opělová-Károlyi 1996, s. 85–88).

W literaturze serbskiej wyznacza się cztery kręgi tematyczne *zoonimii*: *zoonimię wiejską* (*зоонимија у сеоској средини/зооними домаћих животиња у сеоској средини*), *zoonimię miejską* (*градска зоонимија*), *zoonimię ogrodów zoologicznych* (*зоонимија у зоолош-ком вртovima*) oraz *zoonimię literacką* (*зоонимија у књижевним*

делима/називи животиња у књижевним делима) (zob. Грковић 2003, s. 362–363).

W Chorwacji można mówić o trzech działach tematycznych: *zoonimii ludowej* (*ruralna zoonimija*), *zoonimii miejskiej* (*urbana zoonimija*) oraz *zoonimii literackiej* (*literarna zoonimija*) (por. Brozović Rončević, Čilaš Šimpraga 2008, s. 41–42).

W mikrojęzykach czarnogórskim i bośniackim nie wspomina się o podziałach zoonimii na kręgi tematyczne. Źródła w tym obszarze językowym są śladowe, a sam termin *zoonim* w większości używany jest w znaczeniu apelatywnym (zob. np. Pulević 2012). W Słowenii zaś, ze względu na brak materiałów, nie wykształciła się stosowna aparatura pojęciowa⁴.

Choć w artykułach naukowych poświęconych zoonimii bułgarskiej, autorstwa badaczy zarówno bułgarskich, jak i polskich, nie pojawia się jasny podział tematyczny, to w opracowaniu *Słowiańska onomastyka. Encyklopedia* taka klasyfikacja zostaje zamieszczona. Podział bułgarskiej zoonimii Liljana Dimitrova-Todorova prezentuje w następujący sposób:

В зависимост от мястото на отглеждане или на употреба българските зооними се делят на 4 основни групи: 1) Народни или селски зооними, с които се назовават домашни животни или птици, отглеждани или развъждани в частни или обществени стопанства в селата. [...] 2) Градски зооними или урбозооними, с които се назовават стайни животни и птици (т. нар. „домашни любимци”), отглеждани в градски жилища, като кучета, котки, костенурки [...]. 3) Зооними, назоваващи животни и птици (предимно диви) в зоопаркове и резерватни. 4) Литературни зооними – имена на животни, употребявани в художествената литература (Dimitrova-Todorova 2003, s. 359).

Jedynie w Polsce, w Serbii, Chorwacji, Bułgarii oraz w umiarkowanym stopniu w Czechach i na Słowacji wzmiankuje się dział zoonimii zwierząt żyjących w ogrodach zoologicznych. O możliwości jej

⁴ Interesujące jest opracowanie Michaela Reichmayra *Von Ajda bis žuži*, poświęcone imionom zwierząt hodowlanych z terenów Karyntii. Autor zwraca w nim uwagę na elementy słoweńskie obecne w nazewnictwie zwierząt austriackich.

badań wspomina się również w Niemczech⁵. W Polsce możemy przyjąć jeden z wyżej wymienionych podziałów tematycznych i zaliczyć ją albo do urbozoonimii, albo pozostawić jako samodzielny krąg tematyczny.

W obu grupach jednak obowiązują inne reguły nadawania imion niż w przypadku zwierząt domowych, określone przez związki kynologiczne lub wewnętrzne normy przyjęte przez ogrody zoologiczne. Zarówno w przypadku imion zwierząt ogrodów zoologicznych, jak i imion kotów i psów rasowych prowadzone są specjalne kartoteki z wykazem tych imion, jak również ich motywacji (jeśli takie istnieją). W tej kwestii wypowiadał się także J. Strutyński, wskazując na różnice między hodowlą i sposobem nominacji obowiązującym u zwierząt miejskich i zwierząt ogrodów zoologicznych:

Pierwsze z nich występuje najczęściej jako pojedynczy egzemplarz w zamkniętym pomieszczeniu, pozostając w stałym kontakcie emocjonalnym – często przypominającym więzi rodzinne – albo z jednym właścicielem, albo z całą rodziną. W nawiązaniu lub podtrzymaniu kontaktów pomaga imię [...]. Natomiast zarządy ogrodów zoologicznych starają się, aby chowane przez nich zwierzęta w miarę możliwości żyły w stadach i to w warunkach maksymalnie zbliżonych do naturalnych (Strutyński 1996a, s. 15).

Badania onomastów rosyjskich, ukraińskich, białoruskich koncentrują się przede wszystkim na analizach zoonimów tradycyjnych, narodowych i zoonimów współczesnych, czasami wspomina się o zoonimach w języku literackim. W języku rosyjskim funkcjonują terminy: *традиционные клички животных* i *клички домашних животных*. W ukraińskim obszarze językowym spotykamy się z określeniami takimi, jak: *народні клички*, *міські клички*.

⁵ Zagadnienie zoonimii ogrodów zoologicznych, oprócz polskich lingwistów: Sławomiry Tomaszewskiej (*Nazwy własne zwierząt łódzkiego Ogrodu Zoologicznego*, 1979), Ewy Jakus-Borkowej (*Nazwy własne zwierząt ogrodów zoologicznych w Opolu i we Wrocławiu*, 1996), Jerzego Głowackiego (*Imiona własne zwierząt w Ogrodzie Fauny Polskiej w Bydgoszczy*, 1992), podjęli również niemieccy badacze Petra Ewald i Christian Klager (*Namen von Zootieren. Zum Wesen und Gebrauch einer vernachlässigten Namenklasse*, 2007).

Zważywszy na zróżnicowane nazewnictwo i reguły nim rządzące, w niniejszym artykule proponuje się pięcioelementowy podział zoonimii na kręgi tematyczne: zoonimię wiejską (rurozoonimię) – której przedmiotem badań są imiona zwierząt żyjących w środowisku wiejskim; zoonimię miejską (urbozoonimię) – zajmującą się imionami zwierząt żyjących w terenie aglomeracji miejskich; zoonimię ogrodów zoologicznych – przedmiotem jej badań są nazwy własne zwierząt występujących w ogrodach zoologicznych; zoonimię literacką – badającą imiona zwierząt, z którymi spotykamy się w literaturze pięknej; zoonimię zwierząt rodowodowych – ten rodzaj zoonimii bada imiona zwierząt rasowych, żyjących w rezerwatach, stadninach.

Warto również zwrócić uwagę na szczegółowe podziały odnoszące się do nazw gatunków zwierząt. W większości języków słowiańskich najczęściej spotykamy się z terminami *kynonim* i *kynonimia* na określenie nazw własnych psów, *felionim* i *felionimia* na określenie nazw własnych kotów (literatura bułgarska proponuje termin *галоним/галонимия*) oraz *hyponim* i *hyponimia* na określenie nazw własnych koni. Bardziej szczegółowe podziały zaświadcza bułgarskie i ukraińskie źródła. N. Kowaczew wymienia następujące terminy *гадароними* i *гадаронимия* – nazwy własne osłów, *геладоними* i *геладонимия* – nazwy własne krów, *бубалоними* i *бубалонимия* – nazwy własne bawołów, *проватоними* i *проватонимия* – nazwy własne owiec, *катсиконими* i *катсиконимия* – nazwy własne kóz, *гуруноними* i *гурунонимия* – nazwy własne świń, *котоними* i *котонимия* – nazwy własne kur oraz *несоними* i *несонимия* – nazwy własne kaczek (zob. Ковачев 1987: 184–185). Ukraińska literatura przedmiotu odnotowuje określenia: *ваконім* – nazwa własna krowy, *кунікулонім* – nazwa własna królika, *овіонім* – nazwa własna barana, *порконім* – nazwa własna świni, *тауронім* – nazwa własna byka, *капронім* – nazwa własna kozy (zob. Бучко, Ткачова 2012).

Zaprezentowany powyżej przegląd terminologii zoonomastycznej oczywiście w pełni nie wyczerpuje tematu. Interesujący i cenny materiał zapewne stanowiłyby źródła pochodzące z języków niesłowiań-

skich, w oparciu o które można by wskazać dalsze analogie lub dyferencje.

Czy w terminologii zoonomastycznej panuje chaos czy ład? Na to pytanie chyba nie można dać jednoznacznej odpowiedzi. Z jednej strony chaos widoczny jest przede wszystkim w różnym pojmowaniu terminu *zoonim* – jako komponentu proprialnej płaszczyzny języka lub elementu apelatywnej płaszczyzny języka, w odmiennych sposobach określania jednostek zoonimicznych: *imię* (zwierzęcia), *nazwa* (zwierzęcia). Z drugiej strony wprowadzanie terminów o charakterze internacjonalizmów sprzyja komunikacji w sferze naukowej, jak również systematyzacji tej terminologii. Pojawianie się terminów rodzimych lub charakterystycznych dla poszczególnych języków także należy uznać za tendencje raczej sprzyjające stabilizacji nomenklatury zoonomastycznej w obrębie danej grupy językowej.

Pewne dyferencje spowodowane są zróżnicowanym zainteresowaniem zagadnieniem nazewnictwa zwierząt w krajach słowiańskich. Także nie we wszystkich krajach słowiańskich ukształtowały się analogiczne podziały zoonimii na kręgi tematyczne, przede wszystkim ze względu na brak materiałów źródłowych.

Być może dalsze badania nad tą kategorią onimiczną przyczynią się do usystematyzowania terminologii oraz podziałów wewnętrznych.

Literatura

- Brozović Rončević D., Čilaš Šimpraga A., 2008, *Nacrt za zoonomastička istraživanja (na primjeru imena konja)*, „Folia Onomastica Croatica” 17, s. 37–58.
- Bubak J., 2005, *Zoonimia*, [w:] *Polskie nazwy własne. Encyklopedia*, red. E. Rzetelska-Feleszko, Instytut Języka Polskiego PAN, Warszawa–Kraków, s. 329–336.
- Dimitrova-Todorova L., 2003, *Зооними*, [w:] *Słowiańska onomastyka: Encyklopedia*, red. E. Rzetelska-Feleszko, A. Cieślíkowa, przy współudziale J. Dumy, Warszawa–Kraków, t.2, s. 357–360.
- Górniewicz H., 1988, *Zoonimia*, [w:] *Wstęp do onomastyki*, red. H. Górniewicz, Gdańsk, s. 88–94.

- Górn ow ic z H., 1973, *Zoonimia Powiśla Gdańskiego*, „Zeszyty Naukowe Wydziału Humanistycznego Uniwersytetu Gdańskiego, Prace Językoznawcze”, 2, s. 41–55.
- Górn ow ic z H., 1959, *Zawołania zwierząt domowych w Sztumskim. Osiągnięcia i postulaty w dziedzinie badań zoonomastycznych w Polsce*, „Onomastica” V, nr 2, s. 451–462.
- Hájková E., 2010, *Jména pro české »domáci mazličky«*, [w:] *Mnohotvárnost a specifičnost onomastiky. IV česká onomastická konference 15.–17. září 2009 Ostrava*, Ostrava–Praha, s. 172–178.
- Harvalík M., 2003, *K současnému stavu slovanské onomastické terminologie*, [w:] *Metodologia badań onomastycznych*, red. M. Biolik, Olsztyn, s. 43–49.
- Kvítková N., 2010, *Výzkum zoonym*, [w:] *Mnohotvárnost a specifičnost onomastiky*, Ostrava–Praha, s. 292–297.
- Majtán M., 2003, *Zoonymia (zvieracie mená)*, [w:] *Słowiańska onomastyka: Encyklopedia*, red. E. Rzetelska-Feleszko, A. Cieślíkowa, przy współudziale J. Dumy, t. 2, Warszawa–Kraków, s. 347–348.
- Majtán M., Ruščák F. (eds.), 1996, *12. slovenská onomastická konferencia a 6. seminár »Onomastika a škola«*. Prešov 25. – 26. októbra 1995. Zborník referátov, Prešov.
- Matlakowski W., 1889, *O nazwach krów na podstawie rękopisu z zeszłego wieku*, „Wisła”, nr 3, s. 901–906.
- Mrózek R., 1996, *Miejsce zoonimii w proprialnej sferze języka (o pojęciu systemu zoonimicznego)*, [w:] *Systemy zoonimiczne w językach słowiańskich. Rozprawy slawistyczne*, 11, red. S. Warchoń, Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin, s. 75–83.
- Opělová-Károlyi M., 1996, *Zoonymá na jižnom Slovensku*, [w:] *Systemy zoonimiczne w językach słowiańskich. Rozprawy slawistyczne*, 11, red. S. Warchoń, Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin, s. 85–88.
- Osnoven sistem i terminologija na slovenskata onomastika*, 1983, Makedonska akademija na naukite i umetnoste, Skopje.
- Pižurica M., 1977, *Boje u zoonimiji. Savjetovanje o terminologijama narodne materijalne i duhovne kulture*, 5, ANUBiH, Sarajevo, s. 29–45.
- Pulević V., 2012, *Crnogorske onomastičke studije*, Institut za crnogorski jezik i književnost, Podgorica.
- Słowiańska onomastyka: Encyklopedia*, 2002, 2003, red. E. Rzetelska-Feleszko, A. Cieślíkowa, przy współudziale J. Dumy, t. 1 i 2, Warszawa–Kraków.
- Strutyński J., Warchoń S., 2004, *Nazewnictwo zoonimiczne w środowiskach wiejskich i miejskich*, [w:] *Nazwy własne w języku, kulturze, komunikacji społecznej*, red. R. Mrózek, Katowice, s. 99–129.
- Strutyński J., 1996a, *Urbozoonimia polska*, Kraków.
- Strutyński J., 1996b, *Zoonimia miejska. Próba klasyfikacji*, [w:] *Systemy zoonimiczne w językach słowiańskich. Rozprawy slawistyczne*, 11, red. S. Warchoń, Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin, s. 217–228.

- Systemy zoonimiczne w językach słowiańskich. Rozprawy slawistyczne*, 11, 1996, red. S. Warchoń, Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin.
- Šimunović P., 2003, *Zoonimija (imena životinja, zoonimi)*, [w:] *Słowiańska onomastyka: Encyklopedia*, red. E. Rzetelska-Feleszko, A. Cieślíkowa, przy współudziale J. Dumy, t. 2, Warszawa–Kraków, s. 364–367.
- Šrámek R., 2003, *Tematizace slovanské onomastické terminologie*, [w:] *Metodologia badań onomastycznych*, red. M. Biolik, Olsztyn, s. 31–42.
- Šrámek R., 1999, *Úvod do obecné onomastiky*, Masarykova univerzita, Brno.
- Taszycki W., 1924, *Polskie nazwy osobowe*, Gebethner i Wolff, Warszawa–Kraków–Lublin–Łódź–Poznań–Zakopane–Wilno.
- Tomaszewska S., 1979, *Nazwy własne zwierząt łódzkiego Ogrodu Zoologicznego*, „Rozprawy Komisji Językowej Łódzkiego Towarzystwa Naukowego” XXV, s. 109–122.
- Tomaszewska S., 1983, *O imionach i przydomkach psów rasowych*, „Rozprawy Komisji Językowej ŁTN” XXIX, s. 69–81.
- Warchoń S., 1996, *Tradycja i współczesność w polskiej zoonimii ludowej (na tle słowiańskim)*, [w:] *Systemy zoonimiczne w językach słowiańskich. Rozprawy slawistyczne*, 11, red. S. Warchoń, Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin, s. 159–170.
- Бучко Д., Ткачова Н., 2012, *Словник української ономастичної термінології*, Ранок-НТ, Харків.
- Грковић М., 2003, *Називи животиња (зоонимија)*, [w:] *Słowiańska onomastyka: Encyklopedia*, red. E. Rzetelska-Feleszko, A. Cieślíkowa, przy współudziale J. Dumy, t. 2, Warszawa–Kraków, s. 362–364.
- Јанковић Ј., 2010, *Називи и имена домаћих животиња од прасловенског корена *BĚL – у српском језику*, „Славистика”, 14, с. 260–274.
- Ковачев Н., 1987, *Зоонимия – имена на домашни животни*, [w:] *Българска ономастика*, Н. Ковачев, София.
- Ковтюх С., Кирилюк О., 2010, *Кінонімія в сучасній українській мові: принципи номінації та способи творення*, Міністерство Освіти і Науки України Кіровоградський Державний Педагогічний Університет імені Володимира Винниченка, Кіровоград.
- Лемтюгова В.П. 2003, *Мянушки жывёл (заанімія)*, [w:] *Słowiańska onomastyka: Encyklopedia*, red. E. Rzetelska-Feleszko, A. Cieślíkowa, przy współudziale J. Dumy, t. 2, Warszawa–Kraków, s. 356–357.
- Лучик В.В., 2003, *Клички тварин*, [w:] *Słowiańska onomastyka: Encyklopedia*, red. E. Rzetelska-Feleszko, A. Cieślíkowa, przy współudziale J. Dumy, Warszawa–Kraków, t. 2, s. 354–356.
- Пижурица М., 1971, *Из ономастике Роваца. Имена домаћих животиња*, ППЈ 7, Нови Сад, с. 167–185.
- Шћепановић М., 2002, *Зоонимија као ономастички термин*, „Српски језик” VII/1–2, с. 321–326.